

történelmi városrészek helyzetének változásáról. Az 1960-as és 70-es évek összehangolt kormányzati és helyi közigazgatási intézkedései a slumosodási folyamatot a legtöbb helyen megállították. Sőt, az utóbbi néhány évben a belvárosi lakásárak gyors emelkedését figyelhetjük meg. Még Angliában is – ahol a zöldövezeti lakás magas társadalmi presztízsének régi történelmi múltja van – a belvárosi lakásárak emelkednek a leggyorsabban. Vagyis a nyugat-európai városokban a belvárosnak, mint lakóhelynek a társadalmi presztízse egyértelműen emelkedik.

A kötet tartalmi ismertetése és a pozitívumok kiemelése után szólnunk kell a hiányosságokról is. Úgy érezzük, hogy nem mindig sikerült a szerzőnek a világgazdasági és a nemzeti szinten megjelenő azon gazdasági folyamatokat feltárni, amelyek a városfejlődés kereteit meghatározták. E hiányossággal függ össze, hogy az angol városfejlődésnek a kontinentális európaítól való eltérését a szerző valójában nem tudja megmagyarázni. A 19. század köze-

pétől Angliának a világgazdaságban, Londonnak a bankvilágban és kereskedelemben betöltött szerepével magyarázható, hogy itt sajátos társadalmi rétegződés és értékrendszer teremtődött meg. A „városi” középosztály az 1850-es évektől a vidéki családi házat tekintve „második”, sőt esetenként „első” ott-honnan. Lancashire munkásarisztokráciája az 1850-es évektől vidéki vikendházak építésével járul hozzá a suburbanizáció erősödéséhez. Vagyis a városfejlődést befolyásoló életmód és kulturális attitűdök a különböző társadalmi rétegek történelmi fejlődésmentének hatására, illetve a rétegek egymásra hatása során termelődnek ki.

Összegezve: a szerző átfogó képet nyújt az olvasónak a városfejlődés történeti szakaszairól, s főképpen a jelen időszak fő tendenciáiról. A kötetet részletes bibliográfia egészíti ki, magába foglalva nemcsak a humán geográfia, hanem a történeti és szociológiai irodalmat is.

TIMÁR LAJOS

SZLOVAR GEOGRAFICESZKIH NAZVANYIJ ZARUBEZSNIH SZTRAN

(A külföld országai földrajzi neveinek szótára. Izd-vo „Nyedra”, Moszkva, 1986. 459 p.)

Az utóbbi évtizedek felgyorsult nemzetközi kapcsolatai (gazdasági, politikai, kulturális stb.) révén egyre több földrajzi név kerül a sajtó, a tudományos publikációk, a fordítások nyelvébe, a különféle államközi szerződések, megállapodások, együttműködési tervek és dokumentumok szövegeibe.

Magyar–oroszlációban ez – a két írásrendszer (és fonémarendszer) közt meglévő objektív és törvényszerű eltérések miatt – egy sor olyan problémát vet fel, amelyeknek az akut mivolta a nem nyelvész számára is érdekes lehet több vonatkozásban.

Nemrég jutott el Magyarországra *A külföld országai földrajzi neveinek szótára* 3. kiadása, amely kb. 40 000 földrajzi nevet (településnevek, hegységek, folyók, patakok, csatornák stb. nevei) tartalmaz ábécérendben. A szótár a kartográfia, a földrajztudomány, a publicisztika szakemberei számára készült elsősorban, de a kiadók és más szervezetek il-

letékeseinek éppúgy hasznos információkkal szolgál jó néhány vonatkozásban, mint az oroszul tudó átlagembernek (pl. az orosz transzkripció-transzliteráció, a hangsúly, az egyes idegen elemek fordíthatósága vonatkozásában).

Az oroszul jól tudó (illetve publikáló) hazai szakemberek számára is néha problémát jelent egy-két magyar földrajzi név (toponímia), illetve személynév (antroponímia) cirill betűs átírása, jóllehet orosz részről a magyar–oroszlírasi rendszer – többé-kevésbé megnyugtató módon – már közel két évtizeddel ezelőtt kidolgozásra és publikálásra került, több ízben is (vö.: R. SZ. GILJAREVSZKIJ – B. A. SZTAROSZTYIN. Inosztrannije imena i nazvanyija v russzkom tyeksztye. M., 1969, 1978, 1985.). Szakmai berkekben ismeretes az a vita is, ami az érintett kérdésben folyt HADAS FERENC (KLTE) és A.V. SZUPE-RANSZKAJA (Moszkva) között a Russzkiej

jazik za rubezsom c. folyóirat hasábjain (1970/4. szám, pp. 77–82.). Éppen ezért az ismeretetésre kerülő szótár „magyar anyaga” különös érdeklődésre tarthat számot, hiszen ez egyébként is a szótár teljes lexikai állományának közel az 1 %-a. A szótárban 364 magyar földrajzi névvel találkozhatunk.

Jóllehet e sorok írója nem a földrajztudomány szakembere, mégis feltűnt neki, hogy a 70 000 példányban megjelent értékes kiadványból – sajnálatos módon – kimaradtak olyan magyar toponimiák, amelyeknek a negligálását semmiféle indok nem magyarázhatja. Ilyenek pl.: Badacsony, Bábólna, Csepel, Csopak, Gerecse, Harkány, Pilis (hegység), Százhalombatta, Szentendre, Visegrád, Záhony stb. Ugyanakkor helyet kaptak olyan jelentéktelen települések nevei, amelyek aligha játszanak valaha is említésre méltó szerepet pl. a magyar–szovjet gazdasági, politikai vagy egyéb kapcsolatok alakulásában (pl.: Sumony, p. 438.)

A szótárhoz írt előszóból megtudhatja az olvasó, hogy a munkát összeállító 22 szakember és a Szovjetunió Minisztertanácsa a szótárt *normatívnak* tekinti és kötelezték az egyes itnézményeket (minisztériumok, kiadók stb.), hogy a prezentált anyag szellemében folytassák a jövőben a vonatkozó írásos (átírási; egyes idegen földrajzi nevek tükörszós vagy fél tükörszós visszaadása stb.) tevékenységüket.

A magyar anyagnak kb. 90-95 %-a cirill betűs bemutatásával kapcsolatban nincsenek ellenvetéseink, egy-két kérdésben viszont vitakoznánk az összeállító(k) „ajánlásaival”. Néhány magyar toponímia ugyanis *helytelen* alakban került be a szótárba: Abujszántó (p. 7.); Lisperzentadorják (p. 200.) stb. A „Buda” nem hegység, hanem a magyar főváros egyik része (pl. 61.); a Budai hegység viszont oroszul: *Budajszkije góri*.

A szótár helyes törekvése, hogy bizonyos esetekben kettős elnevezéseket (szinonímákat) is ad: *Alföld – Bolszaja Vengerszkaja nyizmennoszty* (p. 17. és 54.). Itt-ott azonban egyoldalúsággal találkozik az ember, mert az oroszul tudók körében eléggé ismert, hogy a *Dunántúl* pl. nemcsak a szótár által közölt transliterált formában él az oroszban, de létezik „*Zadunajscsina*”, „*Zadunajskij kraj*”, „*Zadunavje*” alak is, aminek az „elhallgatása” még akkor sem célszerű, ha ezek között a stilisztika és az uzus szémszögéből különbségek lehetnek.

A vonatkozó szakirodalomban szinte közhelynek számít, hogy minden átírás alkalmazásával menthetetlenül elvész „valami”, ami a kontaktusba lépő nyelvek fonológiai-grafikai rendszere közt meglévő eltérésekből adódik. A vizsgált szótár esetében ez a veszteség minimálisnak tekinthető.

Tapasztalataink szerint a felsőbb fokú oroszoktatásban – s talán az oroszul publikáló kutatók esetében is – a nagyobb gondot az orosz szövegekbe kerülő magyar toponimiák *hangsúlya, neme és ragozása* jelenti.

Az első kérdésben ez a szótár a korábbi kiadványokhoz képest (pl.: F. L. AGEJENKO – M. V. ZARVA: Szlovár udarenijij dja rabotnyikov ragyio i tyelevigenyija, M., 1984.) nem jelent előbbre lépést. A közölt „kritikus” magyar toponimiák (pl. *Oroszlány; Jászberény; Bakony* stb.) *neme* és *ragozása* kérdésében az olvasó semmi információt sem kap, pedig az orosz anyanyelvű kutatót (vagy oroszul publikálót) is épp ezek az információk érdekelnék elsősorban, hiszen a közölt magyar toponimiákat orosz szövegben aligha csak alanyesetben kell használni a kommunikáció során...

A szótár egyik legnagyobb lexikográfiai értékét a magyar toponimiák átírásának *egyszerűsítésére mutató törekvése*ben látjuk. Jóllehet a magyar „gy + o” kapcsolat átírását – B. A. SZTAROSZTYIN említett, 1985-ös ajánlásával (p. 120.) ellentétben – orosz „d + lágyjel + o” kapcsolattal oldja meg ez a szótár a „*Gyoma*” földrajzi nevünk esetében; a „*Gyöng, Győr, Gyula*” esetében viszont az orosz „d + lágyjel + jo(ju)” az átírási modell (p. 121.). Kultúrtörténeti tények miatt célszerű lenne egyes toponimiák esetében a *korábbi elnevezést* is adni a szótárban, ami pl. a Karlovy Vary – *Karlsbad* esetében megtörténik (p. 151.), de elmaradt a Bratislava – *Pozsony* esetében (p. 58.).

A külföld országai földrajzi neveinek szótára magyar anyagával kapcsolatos marginális megjegyzéseink nem óhajtották kisebbiteni a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Geodéziai és Kartográfiai Főigazgatóság patronálásában megjelent kitűnő munka vitathatatlan érdemeit. Ismertetésünkben inkább azokat az elvárásokat említettük meg, amit a „túlsó oldalon” – a hazai kutatók és érdeklődők körében – még mindig nem látunk teljesen megoldottnak a magyar toponimiák lexikográfiai és enciklopédikus szintű feldolgozása területén. Szerintünk a megnyugtató megoldásokhoz az

eddig végzett magyar–oroszl kontaktológiai kutatások eredményeit is akceptálnunk kell, valamint a magyar–oroszl műfordítási gyakorlat számos, még eléggé nem tudatosított és nem kodifikált eredményét.

HJZER LAJOS